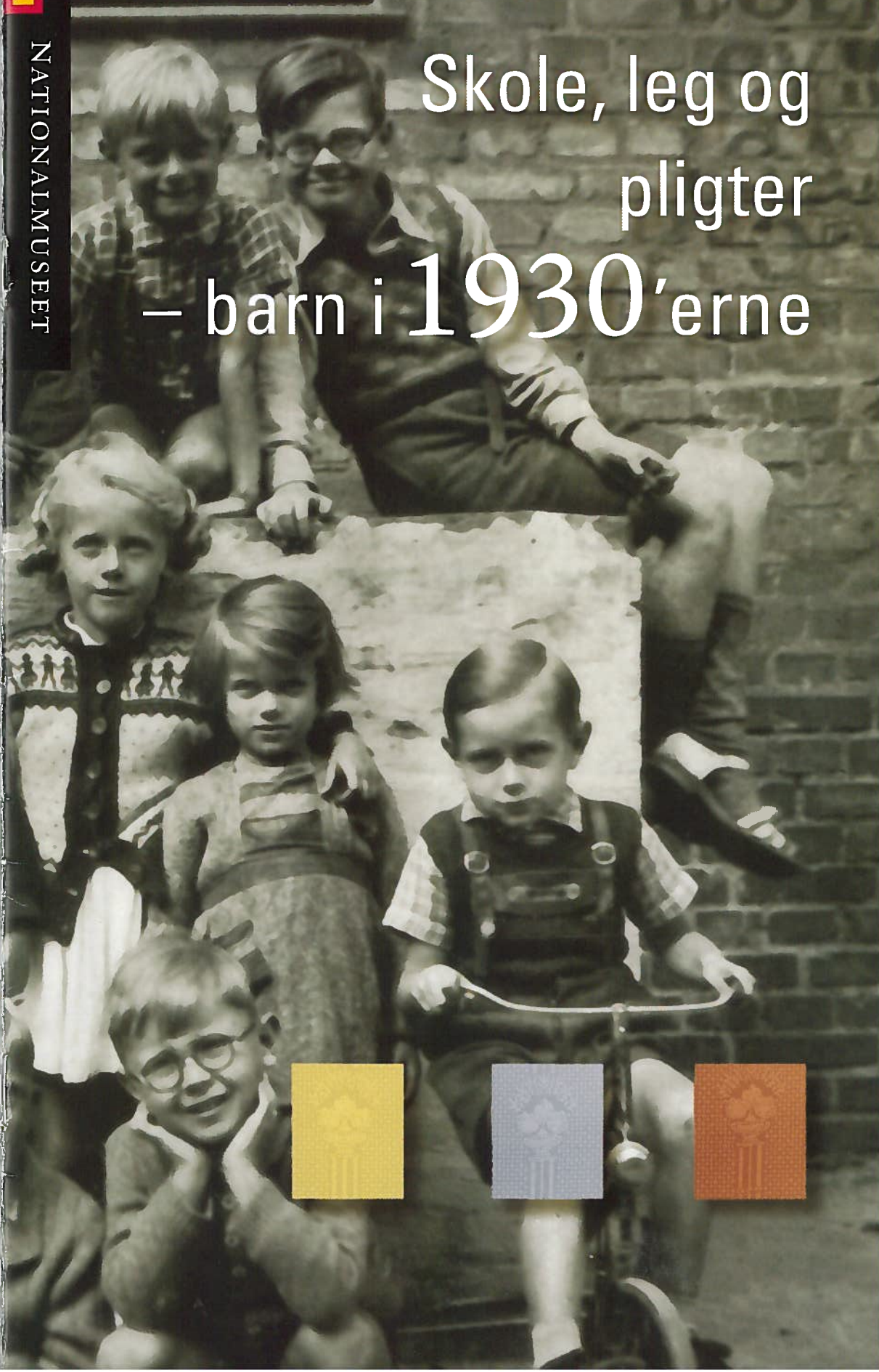

NATIONAUMUSEET

Skole, leg og pligter – barn i 1930'erne

Skole, leg og pligter – barn i 1930'erne

Copyright © Nationalmuseet 2008

Tekst: Sanne de Fine Licht Raith og Mette Boritz

Grafik: Neel Dich Abrahamsen

Tryk: P.E. Offset A/S

ISBN 978-87-7602-095-8

Forsideillustration:

Ungerne i gården på Vennemindevej, Østerbro i København

Børn på tur i København. Foto: Børnenes Kontor.

Anker Tiedemann.
Foto: Privateje.

Familie på gården Mønsterdal. Foto: Privateje.

Tapet brugt i 1930'erne.

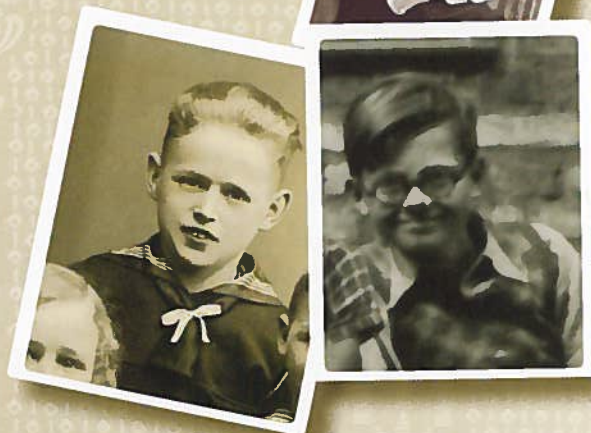

Børn i 1930'erne

1930'erne var svære tider. Det var krisetider i Danmark. Derfor talte de voksne meget om penge. Krisen startede i 1929 i USA. Herfra bredte den sig til resten af verden. Mange virksomheder måtte lukke eller fyre folk. På landet gik det ikke bedre. Her havde bønderne svært ved at få solgt deres korn, smør og kød. Rigtig mange mennesker mistede deres arbejde. I 1932 havde hver tredje i Danmark ikke noget arbejde. Det gjorde livet svært for mange. Uden arbejde kneb det med at få penge til husleje, mad, varme og tøj. Nogle voksne var medlemmer af en arbejdsløshedskasse. Fra den fik de 3-4 kroner om dagen. Det var ikke meget for en, som plejede at tjene 12 kr. Det var derfor, de voksne talte om penge. De tænkte hele tiden på, om der var penge nok til mad og husleje.

Politik

I 1930'erne talte de voksne også meget om politik. De talte om statsministeren, som hed Thorvald Stauning. Han var meget populær. De voksne kaldte ham en mand af folket. Han kom selv fra små kår. Nu kæmpede han for arbejde og bedre boliger til folk. Sammen med sine ministre ville han også sørge for bedre hjælp til syge, fattige, arbejdsløse og gamle. Der skulle være ro og orden i Danmark. For rundt om i Europa var der støvletramp i gaderne. De voksne talte både om kommunister, fascister og nazister. I Tyskland kom Hitler til magten. Mange troede på, at han kunne skabe bedre vilkår og få flere i arbejde. Men i Danmark var mange voksne bekymrede. Hitler drømte om et stort Tyskland med mange soldater. Derfor talte de voksne meget om politik.

Ny teknik

Indimellem talte de voksne i 1930'erne også om fart og teknik. I byerne var der begyndt at komme biler, busser og motorcykler i gaderne. Man kunne også tage sporvognen. Mange valgte at cykle, for det var billigst. De fleste penge, de voksne tjente, gik til husleje, mad, lys og varme. Mange husmødre ønskede sig en støvsuger, men havde slet ikke råd. Til gengæld fik mange radio i 1930'erne. Radioen blev familiens nye samlingspunkt. Den bragte den store verden helt ind i stuen. I radioen kunne man høre alt fra musik til nyheder. Den kunne endda sætte familien i sving. I radioen talte Kaptajn Jespersen om, at gymnastik var sundt. Han lokkede folk til at gøre gymnastik hjemme i stuerne. De skulle op på tå og ned i knæ. Teknik kunne ikke kun underholde, men også lette hverdagen. Bringe folk hurtigere frem eller gøre arbejdet lettere. Derfor talte så mange voksne om teknik.

Fritid

I 1930'erne talte mange voksne om, hvad de skulle lave i fritiden. Det havde været almindeligt at arbejde 10-12 timer om dagen, også om lørdagen. Efter 1919 havde mange arbejdere fået en arbejdsdag på 8 timer. Nu hed det 8 timers arbejde, 8 timers fritid og 8 timers

hvile. Det gav mere tid til familien, og der var tid til at dyrke nye interesser. Mange brugte fritiden i sportsklubber. Det var populært at gå til fodbold, gymnastik og håndbold. Det gjaldt om at bruge sin krop og komme ud i naturen. Raske drenge og piger gik til spejder. Cykelture var populære for både børn og voksne. Men aftener og eftermiddage kunne også bruges i teatret.

Film

I 1930'erne var det utroligt populært at gå i biografen. Her blev der vist danske film, og publikum kunne nynne med på de gode sange. Andre film fik dem til at gyse. Det var spændende at se Tarzan. Han svingede sig frygtløs i regnskovens lianer og klarede altid skurkene. Film var noget, rigtig mange voksne også talte om.

Ferie

I 1930'erne talte de voksne også om, hvor de skulle hen på ferie. I løbet af 1930'erne fik flere mulighed for at holde ferie. I 1938 kom en ferielov, som gav alle ret til ferie. I 1939 måtte de holde 9 dage, og i 1940 blev det til 12 dage. Mange arbejdere brugte deres nye ferie på at komme væk fra byen. De ville ud i den friske luft. De ville væk fra små og trange lejligheder. Så de tog på cykelture og teltture eller til stranden for at bade. Børnene blev også sendt på ferie alene. Hos onkler og tanter, bedsteforældre eller bekendte, som boede på landet. Når ferien var ovre, kom børnene hjem sunde og solbrændte. Fine folk var vant til at tage på ferie. De rejste til udlandet og så på storbyer. Om sommeren tog de på landet for at slappe af. Nogle boede på badehotel, andre i fine sommerboliger. Nogle tog endda på skitur om vinteren. Det talte de voksne også om.

Børn

De voksne i 1930'erne talte ikke så meget om børn. Børn var bare noget, man havde. Mange familier havde mange børn, men i de fine familier nøjedes man med to. De fleste børn blev passet hjemme af deres mor. De børn,

som ikke havde en hjemmegående mor, blev i stedet passet af større søskende eller naboer. Vuggestuer og børnehaver fandtes der ikke mange af. I 1930'erne havde de fleste børn pligter. De skulle løbe ærinder, hente kul, vogte dyr, passe børn, stoppe strømper og meget andet. Det kom an på, hvem man var, hvor man boede, og hvad ens forældre lavede. For der var stor forskel på børns liv i 1930'erne. Nogle børn var rige, andre fattige. Nogle levede på landet, og andre i byen. Fælles for børnene var, at de skulle ses, men ikke høres. De færreste

havde deres eget værelse. Børnene måtte lege ude på gaden og i gården. Legepladser var der ikke mange af, og i baggårdene måtte de ikke lege, hvad de havde lyst til. Viceværterne satte tit skilte op. Her stod "Boldspil forbudt". De voksne i lejlighederne sagde, at det larmede skrækeligt, når bolden ramte muren. Når børnene blev konfirmeret, var de voksne. Nogle fortsatte med at gå i skole, andre kom ud at tjene. Mange blev ung pige i huset eller karl på en gård. De kunne også komme i lære eller få arbejde på en fabrik. Når børnene blev voksne, kunne de også tale med om penge, politik, teknik og film og ferier. Men spørgsmålet er, hvad børnene i 1930'erne talte om, mens de var børn. Hvad lavede de, hvad bekymrede de sig om, og hvilke interesser havde de?

Læs Gerda, Torkil, Grethe, Anker, Regitze og Jens' fortællinger om at være barn i 1930'erne.

Fløvt at være fattig

Gerda Christensen

Det var fløvt at være fattig. Frygteligt fløvt, syntes Gerda. Nogle uger havde hendes forældre ikke penge til huslejen. Derfor sendte de lille Gerda hen til viceværten. Her gjorde hun sig umage med at se rigtig bedende ud. Gerda håbede, at værten ville få medlidenhed med hende, så forældrene kunne få lov at betale ugen efter. Men det var frygteligt fløvt at stå der. Pengene rakte ikke langt, når 7 børn og 2 voksne skulle have mad. Gerdas forældre var dog så heldige, at de havde et arbejde. I 1930'erne var rigtig mange mennesker arbejdsløse, og mange familier levede ligesom Gerdas meget fattigt.

Lus og lopper

Gerda boede i Prinsessegade på Christianshavn. Familien havde en lille bitte lejlighed med to værelser. Den lå i baghuset. Lejligheden var meget mørk, for der var ikke noget vindue i soveværelset. Gerdas mor og far sov i stuen, og for at få plads til alle børnene måtte de sove to i hver seng. Lagner og dynebetræk havde de ikke råd til. Hjemme hos Gerda var der både væggelus, lopper og lus. Gerda fortalte aldrig til nogen, at hun havde lus. Det var nemlig også fløvt. Kun fattigfolk havde lus. Blev det opdaget i skolen, kom hun ned til sygeplejersken. Så stod alle kammeraterne og grinede og pegede fingre.

Lokum i gården

I ejendommen, hvor Gerda boede, lå lokummet i gården. Bad havde de ikke. De voksne gik på badeanstalt. Hver 14. dag blev Gerda vasket i en balje på stuegulvet, og da hun begyndte i skole, kunne hun bade der. Til hverdag klarede alle i Gerdas familie sig med et vandfad, vaskeklud og etagevask. Tænderne blev sjædent

Christianshavns Torv.
Baggård i Prinsessegade 25 på Christianshavn.
Foto: Københavns Bymuseum.

børstet. Gerda og hendes søskende måtte deles om én tandbørste. Tandpasta havde de heller ikke. I stedet brugte de sæbe til at børste tænder med. For det meste nøjedes Gerda med at gurgle mund med vand, hun havde puttet noget salt i. Det tog den grimme smag.

Navn: Gerda Christensen

Født: 23. september 1920

Bopæl: Christianshavn

Far: Kai Christensen (fødselsår ukendt). Var gift to gange.

Fik 9 børn i alt: 2 i første ægteskab og 7 med Gerdas mor.

Mor: Hansine Marie (Pigenavn ukendt, fødselsår ukendt).

Var gift to gange. Fødte 15 børn i alt: 8 i første ægteskab,

hvor 1 overlevede, og 7 i ægteskabet med Gerdas far

Søskende: Aage, Aksel, Vita, Viggo, Rosa og Erik

Stedsøskende: 3 i alt. 2 fra faderens første ægteskab og 1 fra moderens første ægteskab.

Fars arbejde: Skraldemand

Mors arbejde: Vaskekone

Uddeling af tøj fra Børnenes Kontor i 1919.
Foto: Børnenes Kontor

Gammelt brød

Gerda stod ofte tidligt op. De morgener, hvor hun blev sendt til bageren, var hun oppe lidt over fem. Hun skulle købe for 25 øre gammelt brød. Derfor gjaldt det om at være først i køen, når bageren åbnede klokken 6. Gammelt brød var billigere end det friske. I fattige tider var der mange, som gerne ville købe billigt brød fra dagen før. Gerda blev også sendt ud for at købe pålægsrester og margarine. Hun ville helst være fri. Hendes mor skældte hende ud og spurgte, om hun var for fin. Men Gerda vidste, at margarine var for fattigfolk. Rige mennesker fik smør på brødet.

I skolen

Skolen, Gerda gik i, hed Dronningegades Skole på Christianshavn. I skolen var eleverne delt op i to hold. Gerda hørte til eftermiddagsholdet og gik i skole fra 12 til 16. Både hun og hendes søskende spiste på skolen. Om vinteren var det varm mad. Gerda kunne godt lide maden. Alligevel var hun ikke meget for at spise på skolen. Det var flovt. Kun fattige børn fik mad på skolen. Kammeraterne gik hjem for at spise. De andre børn drillede. I et hånligt tonefald sagde de: "Ha, ha, du er fattig, du spiser på skolen."

Juleuddeling på Børnenes Kontor ca. 1910.
Foto: Børnenes Kontor.

Ren og pæn

Selvom Gerdas forældre var fattige, manglede de ikke noget. Hun sultede ikke, og hun havde tøj på kroppen. Ganske vist fik hun aldrig nyt tøj. Gerdas tøj var tit lappet og strømperne stoppet. Det var flovt at have hul i bukserne. Undertøj havde hverken hun eller hendes søskende meget af. Hendes mor sørgede dog altid for, at børnene var rene og pæne. Noget af tøjet kom fra Børnenes Kontor. Gerda var ikke særlig glad for tøjet. Tøjet kom fra en fabrik og så ud på en ganske særlig måde. Alle kunne se på lang afstand, at det var "fattigtøj". Det samme gjaldt træskoene, som Gerda for det meste gik i. Men i forhuset boede en dame, som kun havde én datter. Hende arvede Gerda både frakker og pæne sko af.

Børn som får udleveret tøj fra Børnenes Kontor. Foto: Børnenes Kontor

Om søndagen

Om søndagen fik Gerda det pæne forklæde på, og håret blev sat med sløjfer. Hun så fin ud, når hun sammen med familien gik i Frelsens hær. Her blev der sunget sange og fortalt om Gud og Jesus. Nogle gange fik Gerda også en 5-øre eller en 2-øre om søndagen til at købe en is for. Ellers fik børn som Gerda aldrig penge.

Fødselsdage og jul

Fødselsdage blev ikke fejret i Gerdas familie. Der var ikke råd. Dog fik hun én gave med posten. Den var fra hendes moster i Jylland. Gerda fik en pose bolcher med i skole, som hun kunne dele ud af. Julen blev til gengæld fejret. Juleaften fik de flæskesteg. Det fik de ellers aldrig. Svinekød var fint, og hjemme hos Gerda fik de mest fisk eller hakket kød, når de fik kød. Til jul blev Gerda sendt ind på Børnenes Kontor for at hente en julekurv. Her fik hun også udleveret to kroner. Så var der både til busbilletter hjem og lidt ekstra. Gerda valgte dog at gå hjem i stedet. De to kroner skulle hendes mor bruge på mad. I stedet for et dyrt juletræ borede Gerdas mor huller i et kosteskaf. Hun satte grene i hullerne og pyntede det med grønt crepepapir.

I kolonihaven

Gerda havde aldrig venner med hjem. For det meste legede hun på gaden. Viceværten ville ikke have, at de legede i gården. Det larmede. Han havde hængt et skilt op med "Boldspil må ikke foregå i gården". I stedet løb Gerda og de andre børn over til Christianshavns Vold for at lege. Hvert forår flyttede Gerdas familie ud i deres kolonihave ved Amager Strand. Fra 1. april til 1. oktober kunne børnene nyde den friske luft og bade ved stranden. Børnene vidste ikke noget bedre. De syntes, at det var skønt at komme væk fra den trange lejlighed og gadens larmende trafik.

Påklædning: Institutionstøj og træsko med rød kant fra Børnenes Kontor, aflagte lappede kjoler, hjemmestrik og træsko. Intet undertøj. Strikket ulden badedragt.

Om søndagen finere kjole og sko.

Leg: Rundbold, langbold, ét-tagfat, leg på Christianshavns Vold, knække lopper med neglene.

Fritidsinteresse: Bade på Amager Strand, familiens kolonihavehus.

Legetøj: Skotøjsæske som dukkevogn.

Yndlingsbog: Læsebogen i skolen. Ejede ingen bøger selv

Livret: Brunkål og flæskesteg (til jul).

Pligter: Passe sine søskende, gøre rent, bede om udsættelse af huslejen, strikke tøj til familien, hente gammelt brød hos bageren tidligt om morgenen.

Efter konfirmationen: Fik arbejde på en papkassefabrik.

Ud at tjene

Torkil Laursen

Torkil boede sammen med sin familie i Midtjylland på gården Mønsterdal. Gården lå i den lille by Tømmerby nær Silkeborg. Der boede i alt 5 familier i byen. Hjemme på gården havde Torkils familie både køer, grise, høns, hunde, katte og heste. En rigtig bondegård. Lige siden han var lille, havde han hjulpet til derhjemme. Han hjalp tit sin far med at sprede muldvarpeskud på marken ud med en lille skovl. For hvert muldvarpeskud gav hans far ham 10 øre. Det var en pæn betaling. Torkil og hans lillebror Asger havde også andet at lave. Om aftenen skød de rotter med et haglgevær ude i stalden.

I Brugsen

Tømmerby havde et forsamlingshus og en landsbyskole. Men vigtigst af alt var Brugsen. Det var her, alle mødtes. Brugsbestyreren rejste tit for at hente varer fra brugsforeningens lagre. Derfor kunne han fortælle folk i Tømmerby nyheder fra resten af Danmark. Det var nemlig ikke så tit, der skete noget på egnen. I Brugsen kunne man også købe alt: træsko, mad, redskaber, tøj osv. Hvis familierne ville i kirke, måtte de tage til den større by Them. Der var nemlig langt imellem alting på landet.

Torkil med familie og tjenestepigen foran gården. Foto: Privateje

Vinter og sommer

Tømmerby lå i et meget bakket landskab. Engang, da det var vinter, og sneen lå tykt over det hele, gjorde Torkil og Asger noget, de ikke måtte. De stjal sengebrædderne fra deres forældres seng og brugte dem som ski. For at forældrene ikke skulle opdage noget lagde de nogle andre knap så fine brædder i stedet. De sømmede karlens gamle gummistøvler i str. 44 på brædderne. Selvom støvlerne var alt for store, gjorde det ikke noget; deres egne passede lige ned i. Tju hej, hvor det gik op og ned ad alle bakkerne. Om sommeren cyklede de til andre landsbyer i omegnen for at besøge familien. Torkil mente, at han måtte have mindst 90 fætre og kusiner. Hans far havde 10 søskende, og hans mor havde 12. Dengang var det almindeligt at få mange børn. Allerbødest var det at besøge farfar, der var sognefoged i Dørup ved Mossø. Han spillede nemlig altid harmonika til høstfester og baller. Så svingede alle "træbenet", som det hed.

Skæve tænder

Torkil var så ked af sine skæve tænder. De strittede lige ud af munden på ham. Torkil var 14 år, da han blev konfirmeret. Det var almindeligt på landet at få trukket alle sine tænder ud, når man blev konfirmeret. Så fik man et gebis i konfirmationsgave og var fri for huller og tandlægegøninger. Men tandlægen havde sagt, at Torkils kæbe var for skæv til gebis. Torkils far syntes, det var for dyrt, hvis han skulle have bøjle på. Over 500 kr.! Derfor måtte han gå til bal uden pæne tænder. Træls, tænkte Torkil. Pigerne ville ikke så gerne kysse ham med de flyvetænder.

I landsbyskolen

I landsbyskolen var der kun to klasser: Bette Klasse og Sture Klasse. Torkil gik i Sture Klasse. Alle havde den samme skolelærer,

Torkil og hans storesøster Ellen. Foto: Privateje

deggen. Han var meget rar, men hans kone Amalie var de bange for. Når han ikke kunne sætte børnene på plads, kom hun løbende med kagerullen. Så blev der ro. Om vinteren gik de i skole 5 dage om ugen. Om sommeren var det 3 dage om ugen. Derfor nåede Torkil heller ikke at lære så meget i skolen. Men han elskede, når læreren fortalte historier. En

Navn: Torkil Laursen

Født: 14. november 1920

Bopæl: Gården Mønsterdal i Tømmerby

Far: Laurs Andersen Laursen (født 1893)

Mor: Kirstine Laursen, født Andersen (født 1896)

Søskende: Storesøster Ellen (født 1918) og lillebror Asger (født 1924)

Fars arbejde: Bondemand

Mors arbejde: Bondekone

Torkil, storesøster Ellen og lillebror Asger.
Foto: Privateje

sjældnen gang så de lysbilleder i klassen. Der var ingen biografer på landet. I frikvartererne prøvede Torkil at ryge sammen med de større elever. Men læreren opdagede piberne og smed dem alle sammen i kakkelovnen. Hans far ville ikke have, at han røg. Han syntes heller ikke, at der var nogen idé i, at Torkil fik en uddannelse. Det behøvede han jo ikke for at blive bondemand. Da 7. klasse sluttede, drog Torkil derfor af sted til Århusegnen. Hans far havde bestemt, at han skulle ud at tjene på en gård.

Ud at tjene

På den nye gård skulle han være 2. karl. Der var mange ting at ordne, og han arbejdede døgnet rundt. Han stod op kl. 4 om morgenen for at gøre rent i hestestalden og køre møget ud på møddingen. Kl. 12 spiste han frokost. De fik altid varm grød og grøntsager, f.eks. risengrød og hvidkålssuppe. Karlene drillede tit madmor og trak fårene igennem grøntsagsbedet. Torkil så lidt op til karlene, så han lo med. Egentlig syntes han, det var lidt synd for madmor. Hun var nemlig flink og lavede tit hans livret til ham. Om eftermiddagen gik han sammen med de andre karle i marken. Der rensede de roerækkerne og kartoffelrækkerne med en maskine trukket af en hest. Det var et hårdt arbejde, syntes Torkil. Især når solen bagte. Når han havde spist aftensmad kl. 18, sad han på en træbenet stol. Han skulle malke køer. Første gang, Torkil havde skullet malke en ko, havde den næsten lagt sig oven på ham. Derfor havde han respekt for de store, tunge dyr.

Hesten Svend

I det hele taget var Torkil meget glad for dyr. Han var meget glad for en hest på Mønsterdal, der hed Svend. Den var født i 1920 ligesom Torkil. Men da Svend blev gammel, kunne den ikke mere bruges i marken. Den skulle til slagteren. Det tog Torkil en hel dag at trække Svend derhen, for Torkil græd hele vejen. Men der var ikke noget at gøre. Det var for dyrt at blive ved med at fodre den, når den ikke kunne bruges mere.

Påklædning: Pludderbukser af kampgarn, skjorte, ærmeløs bluse, kasket, træsko. Intet undertøj.

Leg: Håndbold og kortspil.

Fritidsinteresse: Cykle og lege i bakkerne.

Legetøj: Fik en mekanisk bil i julegave, man kunne trække op. "Køer" lavet af sten med hul i.

Yndlingsbog: Flemming-bøgerne.

Livret: Frikadeller med brasede kartofler.

Pligter: Malke køer, sprede muldvarpeskud på marken, skyde rotter i laden.

Efter konfirmationen: Kom i lære som fodermester på en gård.

Gud med i alt

Grethe Andersen

I Grethes familie var Gud med i alt. Både når hun skulle spise, når hun skulle sove, og når hun gik i skole. I Grethes familie var de medlemmer af Luthersk Mission. Det var et fællesskab, hvor alle troede på Gud. Grethe vidste, at man kom i Himlen, når man døde. Derfor var hun også sikker på, at hendes mor og storesøster var hos Gud. Da Grethe var halvandet år, døde de begge med ti måneders mellemrum. Selv havde hun svært ved at huske dem, men hendes far fortalte hende om dem. Han fortalte også tit historier, han selv fandt på, eller læste op af Bibelen. Grethes far havde det ikke let. Det var umuligt for ham at passe både sit arbejde og lille Grethe. Derfor fik han en ung pige i huset, som skulle hjælpe ham. Hun blev Grethes nye mor, for senere valgte Grethes far at gifte sig med hende. Grethe kunne godt lide hende, og da Grethe var 7 år, fik hun en lillebror. Senere adopterede hendes forældre en pige, der hed Bente. Hun var en grandkusine, og begge hendes forældre var døde. Grethe var meget glad for sine søskende.

Bordbøn

Hjemme hos Grethe bad de altid bordbøn, inden de spiste. Bønnen handlede om Gud. De sad alle ved bordet med foldede hænder, imens hendes far sagde:

”Du føder, og du klæder,
du plejer mig så vel.
Du sørger alle dage
For legeme og sjæl.
Og det vil gå mig ilde,
Om du ej holder ud,
I tak jeg gerne ville
Ret elske dig, min Gud.”

Grethe og lillebror Vagn. Foto: Privateje

Folk til middag

Til aftensmad spiste de to retter mad. Først grød og så kød. Grød var nemlig billigere end kød, og derfor skulle de spise sig mætte i det først. Det smagte meget bedre end den forfærdelige levertran, hendes mor tvang i hende hver morgen og aften. ”Jamen, jeg vil hellere dø end at spise det,” sagde Grethe. Nogle gange kom der også fremmede mennesker til middag. Grethe og hendes søskende var lidt bange for dem. De så ofte usle ud og lugtede også lidt. Det var fattige mennesker, som foræl-

Navn: Grethe Andersen

Født: 27. november 1929

Bopæl: Husum

Far: Hans-Peter Andersen (født 1903)

Mor: Kirsten Andersen (født 1903, død 1931)

Stedmor: Ulla Andersen, født Svendsen (født 1903)
Gift med Grethes far 1934)

Fars arbejde: Ufaglært arbejder. Forvalter på C. E. Bast
Talgsmelteri i Købbyen.

Mors arbejde: Massøse.

Grethes forældres bryllupsfoto.
Foto: Privateje

Grethe med sine forældre.
Foto: Privateje

drene havde inviteret til aftenmad. Gode kristne mennesker skulle dele med andre. Nogle af dem blev endda inviteret juleaften. Så dansede de om juletræet og sang julesalmer sammen. Grethe kunne bedst lide "Et barn er født i Betlehem". Gud sagde, at man skulle hjælpe og være god imod alle mennesker. Derfor så Grethe også, at folk lagde penge i "negerbøssen" i kirken. Det var en sparebøsse, der så ud som en neger. Når den fik en mønt, nikkede den tak. Pengene gik til de fattige i Afrika eller andre lande ude i verden. I København var der også mange fattige. På Vesterbro boede hendes faster og onkel, som var ludfattige. Hendes onkel drak nemlig lønnen op hver fredag.

Forældrenes arbejde

Når Grethe lå og ikke kunne sove, kunne hun høre sine forældre tale sammen med bekymrede stemmer. Hun blev tit bange, for forældrene talte om, hvad de skulle gøre, hvis Grethes far blev arbejdsløs. Der var krisetider i Danmark, og mange var arbejdsløse. Hvis faderen mistede sit arbejde, ville Grethe og

hendes familie også blive fattige. Hendes far var ufaglært og arbejdede på et talgsmelteri i Købbyen i København. Der smeltede de fedtet fra dyr om til bl.a. margarine. Det var et hårdt arbejde, vidste Grethe. Men hendes far var glad og stolt over at kunne forsørge sin familie. Grethes mor var massøse. Det var en slags fysioterapeut. Hun kørte rundt til patienter i hele København på sin cykel. Telefonen kimede tit derhjemme, når patienterne ringede for at bestille tid. Nogle gange lånte naboerne også telefonen. Der var nemlig mange, som ikke havde telefon. Som tak lagde de 25 øre. Grethe vidste, at det var mange penge, for hun kunne købe to bolcher for 1 øre.

I søndagsskole

I skolen syntes Grethe, at det var pinligt at skulle til tavlen. For når hun strakte sig for at skrive, krøb hendes kjole op. Så kunne man se hendes grimme brune undertøj. Hun kunne bedre lide håndgerning, for hun var god til at hække. Men lærerinden sagde, at Grethe gjorde det forkert, og pillede det hele op igen.

Grethes klasse på Husum Skole. Foto: Privateje

Så skulle Grethe starte forfra. Grethe gik også i en anden slags skole. Hun gik nemlig i søndagsskole, når hendes forældre var i kirke. Der sang hun salmer og børnesange. Børnene i søndagsskolen hørte også historier om Jesus og Gud. Én gang om året tog søndagsskolen på skovtur til Springforbi ved Dyrehaven. Udflugten var en rigtig fest. De fik hele to røde sodavand på turen. Det var ellers kun noget, Grethe fik til sin fødselsdag.

Sommerferie

Hver sommer tog Grethe seks uger på ferie i Aalborg. Der besøgte hun sin rigtige mors familie. På skolen fik hun en togbillet og tog af sted med et tog fyldt med andre børn. Det var dejligt at være ferie barn, syntes hun. Hun blev rigtig forkælet og fik wienerbrød til morgenmad hver morgen. Der skete så meget, at hun slet ikke nåede at savne sin familie derhjemme. Når hun kom hjem, fortalte hun om alle sine oplevelser i Jylland. Dog syntes Grethe nu alligevel, det var dejligt at være hjemme hos mor og far igen.

Grethe i hønsegården. Foto: Privateje

- Påklædning:** Skoletøj: Kjole, strømper og sko. Hjemmetøj: Gammel kjole, strømper og træsko. Søndagstøj: Fin kjole og sløjfe i håret.
- Leg:** Klatre i træer, hinkeruder, sjipling.
- Fritidsinteresse:** Håndarbejde og spejder.
- Legetøj:** Påklædningsdukker, glansbilleder, poesibog
- Yndlingsbog:** Børnehistorier og eventyr fra Ruga Knækbrød
- Livret:** Kærnemælkskoldskål og røde pølser.
- Pligter:** Passe lillebror Vagn og hjælpe til derhjemme
- Efter konfirmationen:** Tog realeksamen i 1942 og kom derefter ud som ung pige i huset.

Frisk luft gør godt!

Anker Tiedemann

Til daglig boede Anker i en lejlighed på Østerbro i København sammen med sin mor, far og lillebror. Men tre måneder om året var han lejliger. Så flyttede hele familien ud i to store telte tæt ved Dyrehaven. Hans forældre mente nemlig, at det var sundt for hele familien at komme på landet. Det var de ikke ene om. I 1930'erne var rigtig mange interesseret i gymnastik og i naturen. Det gjaldt om at være sund. "En sund sjæl i et sundt legeme", hed det i radioen. Mange brugte deres fritid på cykelture, teltture eller en tur til stranden.

Frk. Petersen

Ankers lillebror havde astma, og lægen havde sagt, at sol og frisk luft skulle der til. Derfor boede familien i Kludevilla. I juni måned kørte en vognmand teltene ud på pladsen. Der var et stort telt i fuld mandshøjde med rigtigt trægulv. Der var også et mindre køkkentelt med et lille pigekammer. Her boede frøken Petersen, som var ung pige i huset.

Navn: Anker Tiedemann

Født: 4. januar 1930

Bopæl: Østerbro

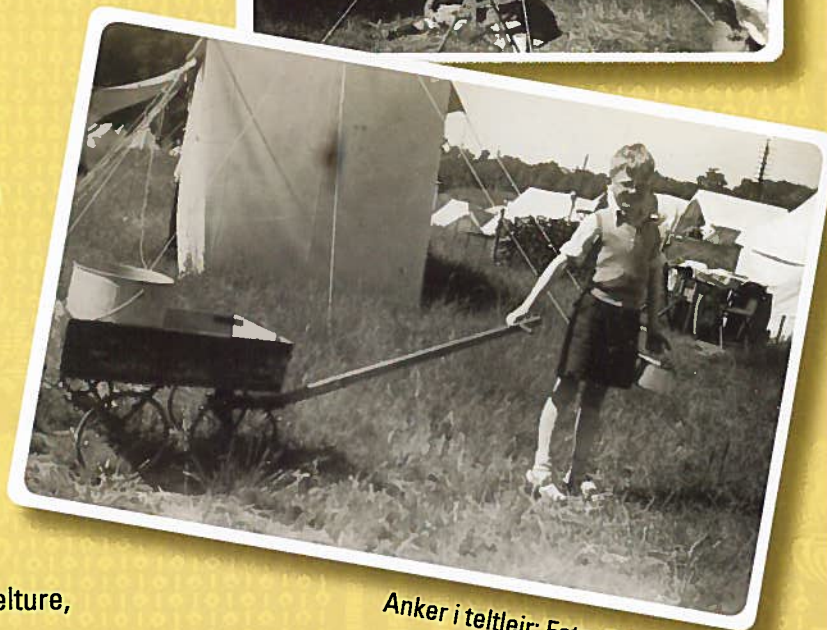
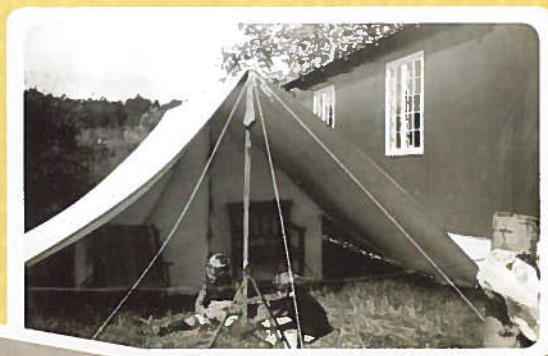
Far: Carl Julius Sofus Tiedemann (født 1890)

Mor: Paula Maria Chaluwna Tiedemann, født Christensen (født 1898)

Søskende: Lillebror (født 1932)

Fars arbejde: Manufakturhandler

Mors arbejde: Hjemmegående

Anker i teltlejr: Foto: Privateje

Indianere og cowboys

Anker glædede sig hver sommer til at komme på landet, for der var så mange andre børn at lege med. De løb sækkeløb og klædte sig ud som indianere og cowboys. Et år havde han fundet et syltetøjsglas med sprit. Glasset blev brugt til at fange ørentvister, som kravlede op ad teltvæggen. Når dyrene faldt ned i glasset, døde de af spritten. En af drengene på teltpladsen spurgte, hvad det var for noget, de havde i glasset. Anker bildte ham ind, at det var syltede ørentviste, som de lagde på maden.

Forretning og hjem

Når familien ikke var på landet, boede de på Vennemindevej. Lejligheden var stor og i to etager. Hans forældre havde en manufakturhandel i stueetagen, og familien boede ovenover på 1. sal. Ankers far passede forretningen, og hans mor var hjemmegående. Gifte

Børnene på teltpladsen leger indianere. Foto: Privateje

kvinder gik normalt hjemme og passede mand og børn. Ankers mor havde også frøken Petersen til at hjælpe sig.

Vaskedag

Hver 14. dag var det vaskedag. Så blev alt familiens tøj vasket i en stor gruekedel, der stod nede i kælderen. En vaskekone kom på besøg, fyrede godt op under kedlen og kom tøjet i det varme vand. Frøken Petersen hjalp til. Når tøjet var tørt, kom noget af det til Rulleemor i Otto Mallings Gade. Hun rullede lagner, duge og sengetøj i en stor maskine, så de blev glatte og fine.

Ankers pligter

Anker hjalp til derhjemme. Han skulle hente kul i kælderen til kakkellovnen, så de kunne få varme. Når han hentede kul, skulle han passe på ikke at gøre sig selv beskidt. Ligesom andre børn kom han nemlig kun i bad én gang om ugen. Ankers familie havde eget toilet, men ikke bad i lejligheden, så de gik på badeanstalten på Østerbro. Anker rendte også nogle gange byærinder. Så købte han kød hos slagter Andersen, kaffe hos købmand Daniel-

Forældrenes forretning på Østerbro. Foto: Privateje

Ankers mor i den fine stue. Foto: Privateje

Ankers klasse på
Bryggervangen skole.
Foto: Privateje

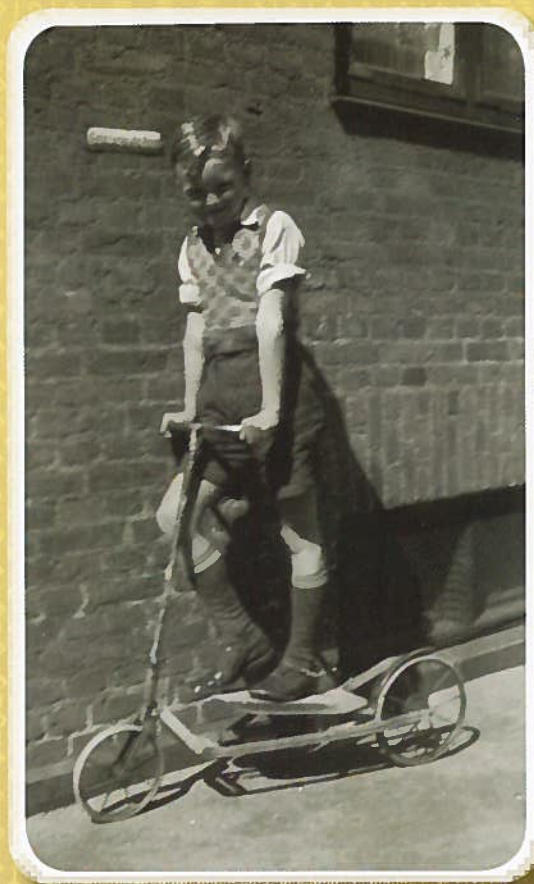

Ankers værelse. Foto: Privateje

sen og kartofler hos grønthandler Nielsen. Han hentede også smør hos frøkenerne Jørgensen, som sagde: "Skulle det være en fjerding?". Det var et kvart kilo. Når Anker hentede varer for sin mor, havde han aldrig penge med i byen. I stedet sagde han: "Det skal skrives til fru Tiedemann."

Eget værelse

I Ankers gade var der kun én familie, som havde bil. Det var Arnes far, der ejede den, så Arne var rigtig populær. Anker havde til gengæld noget, som mange andre børn ikke havde. Han havde sit eget værelse. De andre børn i hans klasse delte værelse med deres søskende. Nogle sov endda i samme værelse som deres forældre. Derfor kunne de andre børn også godt lide at komme på besøg hjemme hos ham. På værelset var der: en seng, et bord, en bogreol, en Pjerrotdukke, en udstoppet musvåge, farveblyanter og en gipsstatue af Kong Christian 10. For det meste legede børnene dog ude på gaden eller i gården. Anker var

Anker på sit løbehjul. Foto: Privateje

Anker og hans bror klædt ud til fastelavn.
Foto privateje

Anker og hans bror i spejderuniform.
Foto: Privateje

med til det meste, men der var nogle ting, han ikke måtte for sin mor. Han og lillebror Erling måtte ikke rasle til fastelavn. Det var kun fattigfolk, som tiggede penge på den måde, mente Ankers mor.

En god karakterbog

Fordi Anker skulle være sund og have frisk luft, gik han også til spejder hver uge i Det Danske Spejderkorps. Et af de andre spejderkorps hed FDF. Det stod for Frivilligt Drenges Forbund. Men Anker og hans spejderkammerater kaldte dem Fars Drenges Fiser. Anker gik i skole på Bryggervangens Skole på Østerbro. I skolen var drenge og piger adskilt. I skolegården var der et højt plankeværk. Nogle af drengene havde lavet et hul i det. Så kunne de kigge ind til pigernes skolegård. Det var strengt forbudt, og hvis det blev opdaget af gårdvagten, blev de sendt ned til skoleinspektøren. Man skulle opføre sig ordentligt, ellers måtte læreren slå. Så fik man et rap over fingrene med en stor lineal eller blev hevet i ørerne. Men Anker var en flittig elev. Når han kom hjem til sin far med en god karakterbog, fik han 2 kroner som belønning. Det var mange penge dengang.

Påklædning: Plusfours-bukser, fedtelæderstøvler, ternet skjorte, kasket. Lange strømper om vinteren.

Læg: Trille glaskugler, spille Terre med lerkugler, lege på gaden, spille kort, tegne.

Fritidsinteresse: Spejder og tegning.

Løgetøj: Hjemmelavet bog, "Allround-bog", med tegninger. Fremviser af blik, som kunne vise filmstumper af biografilm.

Yndlingsbog: Flemming-bøger, Ota-bøger, Tarzan-bøger.

Livret: Fiskefrikadeller.

Pligter: Hente kul i kælderens, rende ærinder i byen for sin mor.

Efter konfirmationen: Gik fra mellemskolen direkte til Østre Borgerdyd Gymnasium.

Ordentlige rammer

Regitze Ejlers

Hjemme hos Regitze havde de en gartner til at passe haven. De havde også en engelsk barnepige. Hun skulle passe Regitze og hendes storesøster Marisse. Når det skulle være rigtig fint, havde de endda chauffør til at køre familiens store bil. Huset, Regitze boede i, da hun var ganske lille, hed Horseløkke. Det var et stort hvidt hus med veranda. Huset lå med udsigt over Fåborg Fjord. Det passede godt til en fin familie som Regitzes.

En fin familie

Regitzes mor kom fra en fornem adelig familie. Hun voksede op på Hindsgavl Slot. Regitzes morfar var kammerherre og hendes mormor baronesse. Regitzes far var ikke adelig. Han hed Carl Ejlers Rasmussen. Han var søn af en dyrlæge, men familien hørte alligevel til en af de fineste i Fåborg. Mens han studerede, valgte han at købe efternavnet Ejlers. Det var et mere passende navn, syntes han. Regitzes far ville nemlig gerne være advokat, og advokater hed sjældent et så almindeligt navn som Rasmussen.

Skilsmisse

Da Regitze var helt lille, arbejdede hendes far som dommerfuldmægtig i Fåborg. Det blev han efterhånden træt af. Han tog derfor til København og fik arbejde som advokat. I København mødte han Ettie. De blev gift, og Regitzes mor og far blev skilt. Skilsmisse var ellers ikke noget, man brugte i pæne familier. Det sømmede sig ikke.

Sommer med Marisse

I mellemtiden var Regitze og hendes mor flyttet til Svanninge på Fyn. De havde stadig ung pige i huset. Marisse flyttede ikke med. Hun var vild

Marisse og Regitze. Foto: Privateje

og slet ikke til at styre, mente moderen. Derfor blev hun sendt på en fransk skole i København. Her lærte hun både at være katolik og at tale flydende fransk. Hun kom kun hjem i ferierne. Når hun var hjemme i sommerferien, flyttede Regitze og Marisse ind i gæsteværelset. Det var rigtig hyggeligt at ligge der sammen. Når Marisse talte i søvne, talte hun fransk. Regitze forstod ikke et ord af, hvad hun sagde. Regitzes eget værelse var lånt ud til en russisk

Regitze med sin mor og storesøster Marisse. Foto: Privateje

professor. Han var flygtet under den russiske revolution. Nu boede han rundt omkring hos folk og malede billeder. Professoren var ligesom en masse andre voksne med til Regitzes fødselsdag. Det var spændende med alle de mennesker og gaver, syntes Regitze. Når det blev aften og mørkt, var der endda fyrværkeri.

En drengepige

En pige som Regitze skulle opføre sig pænt. Når der var voksne til stede, var hun både flittig, artig og sød. Regitze var ellers lidt af en drengepige. Hjemme gik hun ikke i kjole, men i blå overalls. Det var meget mere praktisk, når hun skulle kravle op på hønsehusets tag. Hun elskede at kure ned på bagdelen. Bagefter fik hun skældud, når buksebagen var gået i stykker. Om sommeren legede alle ungerne i Svanninge krig. En dag havde Marisse allieret sig med nogle større drenge. Regitze var på det andet hold. Holdene smed gamle æbler efter hinanden. Pludselig løb Regitze hjem. Hjemme lirkede hun en 50-øre ud af sin sparegris. Pengene blev brugt på et stort kræmmerhus fyldt med bolcher. Hun delte dem ud til sine "krigere". De trængte til noget at styrke sig på. Marisse sladrede selvfølgelig. Regitze fik en endefuld af sin mor. Sparepenge skulle

Regitzes morfar foran Hindsgavl Slot.
Foto: Privateje

Navn: Regitze Ejlers

Født: 12. august 1922

Bopæl: Fåborg, Svanninge, København og Uldbølle, Fåborg og Silkeborg

Far: Carl Ejler Ejlers

Mor: Edele Margrethe Karen Basse Fønss

Stedmor: Ettie Falbe Hansen (Forældrene bliver skilt. Regitzes far gifter sig igen i 1930)

Søskende: Storesøster Marisse (Marie-Louise) og halvbror Christian Ejlers

Fars arbejde: Dommerfuldmægtig, senere advokat

Mors arbejde: Hjemmegående, senere kunsthandler

Regitzes med sin far, lillebror Christian og Ettie. Foto: Privateje

Marisse og Regitze. Foto: Privateje

ikke bruges på bolcher. Regitze syntes, at de begge var rigtigt tarvelige. Det var jo hendes egne penge.

På ferie

I ferierne kom Regitze på ferie hos sin far og Ettie i København. Regitze kunne godt lide Ettie. Hun var sød og frisk. Hun fandt på sjove ting og tog Regitze med på ture. Men hun kom også ud i den store verden. I Regitzes familie tog man nemlig på ferie i udlandet. Skiture og ture rundt i Skandinavien var noget, hun kunne lide.

Ny skole

Da Regitze skulle begynde i 3. klasse, flyttede hun og hendes mor til København. Regitze skulle begynde i en ny skole, Ole Suhr Gades

skole. Det var meget overvældende at stå på trappen til skolen. Det var en kæmpe bygning i mange etager. Slet ikke som skolen i Svanninge. Regitze anede ikke, hvor hun skulle gå hen. Hun stod helt ubeslutsomt på den store trappe. I det samme kom en stor dreng. "Har du svesket den?", spurgte han. Han troede sikkert, at hun havde siddet efter. Efter et år flyttede Regitze til en anden skole i København. Her gik hun kun i kort tid, inden hun endnu en gang måtte skifte skole. Regitze blev nemlig sendt til Fyn igen. Denne gang alene. Hendes mor havde travlt med sin nye kunsthandel. Regitzes far mente, at Regitze havde brug for faste og ordentlige rammer. Hun kom først til at bo hos en onkel og tante på herregården Rødkilde. Senere kom hun til at bo hos en anden tante og onkel i Fåborg. Som 15-årig kom hun på kostskole i Silkeborg. Ingen, Regitze kendte, havde skiftet skole lige så ofte som hun. Regitze kunne ellers godt lide at gå i skole. Lærerne skrev i hendes karakterbog, at hun var flittig, pålidelig og sikker i arbejdet. Regitze elskede at røre sig. Hun fik ug i gymnastik, men hadede håndgerning.

Påklædning: Kjoler, blå overalls med knapper og lommer, undertøj, lange strømper.

Leg: Krig og soldater, gå tur med hunden Klaus, trille kugler, gætteleg, Terre.

Fritidsinteresse: Blå Spejder, svømning og håndbold.

Legetøj: "Dukke Bing", rød dukkevogn, glaskugler, hinkesten.

Yndlingsbog: Flemming-bøgerne.

Livret: Kylling med persille og abrikosgrød til dessert.

Pligter: Ingen ud over at opføre sig ordentligt.

Efter konfirmationen: Kom i gymnasiet og senere på købmandsskole.

Dagligliv på Vestkysten

Jens Bjerre

Jens boede på et stort og fint badehotel på den jyske vestkyst. Det hed Bovbjerg Badehotel og lå i den lille by Ferring. Det var et spændende sted at bo, for hver sommer blev hotellet fyldt med gæster fra hele Danmark. Det var ofte fine folk fra storbyerne, der kom for at nyde den friske havluft. Jens' forældre havde købt badehotellet af hans farfar og farmor, da Jens var 9 år.

I de gamle gæstebøger kunne man læse hilsener fra gæsterne: "Med venlig hilsen Grosserer og Grossererfrue med søn, datter, kusk og stuepige". Der var også berømte danske digtere og forfattere, der havde skrevet i gæstebøgerne. Jens havde mange gange siddet og set på forfatteren Jeppe Aakjærs underskrift. Badehotellets vægge var fyldt med malerier, for farfar var kunstmaler. Af alle de voksne kunne Jens bedst lide ham. Jens elskede at høre farfar fortælle historier fra sit liv.

På badehotellet

På badehotellet var der ansat stuepiger. De ordnede mange forskellige ting på hotellet. For eksempel pudsede de gæsternes sko. Gæsterne stillede deres beskidte sko ude foran værelsesdøren om aftenen, og næste dag stod de der rene og skinnende. Stuepigerne gjorde også rent på gæsternes værelser: De tømte natpotter, luftede ud og lagde rent sengetøj på. Når de tømte askebægerne, var Jens altid på pletten. Han samlede nemlig asken til arbejderne i Vandbygningsvæsenet. Arbejderne tyggede skråtobak, og den smagte bedre, når den blev dypet i aske. Når Jens mødte dem

Bovbjerg Badehotel i Ferring.
Foto: Lemvig Museum

på gaden, sagde de altid: "Jens, har du ikke noget?". Arbejderne i Vandbygningsvæsenet byggede høfder ude i Vesterhavet. Det var nogle store diger, der forhindrede, at havet åd sig ind i landet.

Navn: Jens Bjerre
Født: 19. august 1927
Bopæl: Badehotellet Bovbjerg i Ferring
Far: Kristian Bjerre (født 1896)
Mor: Hansine Bjerre, født Østergaard (født 1897)
Søskende: Storesøster Ingrid (født 1925)
Fars arbejde: Ejer af Badehotellet Bovbjerg i Ferring
Mors arbejde: Køkkenbestyrer på badehotellet

Bovbjerg Badehotel i Ferring.
Foto: Lemvig Museum

Fiskere og sømænd

De sande helte i byen var fiskerne. En sjælden gang kunne man få lov at komme med dem ud på havet. Det var det bedste, syntes Jens. Men han vidste også godt, at det var et hårdt og til tider også et farligt arbejde. Nogle skibe strandede, og andre gik ned med mand og mus. Jens' farbror Hans var sømand, og far-mor var altid bange for, at der skulle ske ham noget på havet.

Gammelt vraggods

Jens fandt tit gammelt vraggods på stranden. Vragods var lidt uhyggeligt, fordi det betød, at et skib var sunket. Alligevel var det spændende at løbe ned på stranden om morgenen og se, hvad der var skyllet op i løbet af natten. Engang efter en storm fandt han og de andre drenge kølen fra et meget gammelt skib. Men for det meste var det det samme, de fandt: rav, muslingskaller og brændevinsflasker fra England og Holland. Jens havde hele samlinger derhjemme. Når han legede med sine kammerater, legede de tit med små hjemmelavede skibe. Jens havde selv snittet sit i hånden og syet et lille sejl til det på sin mors håndsy-maskine. De konkurrerede om, hvis skib der sejlede hurtigst og bedst.

Gæster på Badehotellet ca. år 1900.
Foto: Lemvig Museum

Jens hjælper til

Jens gik kun i skole hver anden dag om sommeren. Det var nemlig en travl årstid for alle. Hjemme hos Jens var det, fordi det var på denne tid, gæsterne kom i stort antal. Jens blev også selv sat i sving. Hans far sendte ham altid udenfor for at samle efterladt ispapir op. Det var ikke altid sjovt at blive beordret til at arbejde af sin far. Men Jens syntes trods alt, at det var bedre end at være i skole.

Troen på Gud

Degnen var den eneste lærer på skolen, og han var ikke spor rar. Jens syntes, det var ubehageligt bare at være i nærheden af ham.

Jens bader sammen med sine kammerater. Foto: Privateje

Undervisningen var også frygteligt kedelig. Det var altid kun udenadslære af salmevers og historier fra Bibelen. For man skulle helst være medlem af Indre Mission for at bo i Ferring. Jens' familie var ikke særlig kristne. Men ligesom mange andre i byen blev de nødt til at lade, som om de var. Ellers ville de blive frosset ud af samfundet. Troen på Gud var nemlig stærk på den jyske vestkyst. En søndag var der en bondemand, der kom løbende hjem fra kirken i fuld fart. Karlen havde startet møllen. Men det var syndigt at arbejde på en helldag, så bondemanden råbte: "Er du tosset knægt? De kan se det alle sammen!"

Hilsen fra søen

Juleaften samledes hele familien til julesteg og alt, hvad der hørte til det. De hørte radio, imens de spiste farmors lækre vingelé. I radioen blev der læst hilsener op. Det var fra skibene ude i verden. Når hilsenen fra farbror Hans' skib blev læst op, sagde hans farmor altid: "Tak bette Hans." For så vidste hun, at alt var vel

om bord. Farmoderen fortalte også en gang imellem om skibet Titanics forlis. Så fandt hun de gamle avisartikler fra 1912 frem, som hun havde gemt. Jens og hans søster græd som pisket, når hun læste højt. De syntes, det var det sørgeligste, de nogensinde havde hørt. Al ligevel elskede Jens og hans søster historien, og de fik farmoderen til at fortælle den igen og igen.

Påklædning: Overall, træsko, pludderbukser, strikkede trøjer, kasket og strikhue. Badetøj.

Leg: Samle vraggods på stranden. Sejlkonkurrencer med kammeraterne.

Fritidsinteresse: Læse og cykelture.

Legetøj: Hjemmelavet træskib, muslingeskaller, rav og vraggods.

Yndlingsbog: "Kaptajn Grants Børn".

Livret: Vingelé med karamelsovs.

Pligter: Samle ispapir på parkeringspladsen, hjælpe til derhjemme.

Efter konfirmationen: Kom som 15-årig i tømrerlære i Ferring.

